

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

УДК 338.432

Черкасова Т.І.

к.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємств
Одеський національний політехнічний університет

Моторнюк І.В.

студентка
Одеський національний політехнічний університет

Митрошак Ю.М.

студентка
Одеський національний політехнічний університет

Cherkasova Tetyana

Odessa National Polytechnic University

Motornyuk Iлона

Odessa National Polytechnic University

Mytroshak Yuliya

Odessa National Polytechnic University

У статті розглянуто особливості розвитку підприємств аграрного сектору України, охарактеризована значущість сільського господарства для забезпечення конкурентоспроможності економіки країни. Надана характеристика сучасного стану розвитку аграрного сектору країни та змін, які свідчать про сталу тенденцію укрупнення бізнесу в галузі. Досліджено стан інвестиційної діяльності аграрних підприємств: визначені зміни рівня інвестицій основних країн-інвесторів, зміни темпів капітальних інвестицій в аграрний сектор за останні роки. Виявлене уповільнення інвестицій у галузь. Проаналізовані наявні проблеми галузі: стан техніко-технологічної бази аграрних підприємств, способи фінансування інвестиційної діяльності підприємств, сучасні особливості ресурсного забезпечення діяльності аграрних підприємств, напрями державної підтримки галузі, визначені найпривабливіші напрями інвестування в агропромисловий сектор. Розглянуті перспективи вирішення виявлених проблем.

Ключові слова: економічний розвиток, аграрний сектор економіки, інвестиційна діяльність, проблеми галузі, державна підтримка.

В статье рассмотрены особенности развития предприятий аграрного сектора Украины, охарактеризована значимость сельского хозяйства для обеспечения конкурентоспособности экономики страны. Дана характеристика современного состояния развития аграрного сектора страны. Исследовано состояние инвестиционной деятельности аграрных предприятий: выявлены изменения уровня инвестиций основных стран-инвесторов, изменения темпов капитальных инвестиций в аграрный сектор за последние годы. Проанализированы существующие проблемы отрасли: состояние технико-технологической базы аграрных предприятий, способы финансирования инвестиционной деятельности предприятий, современные особенности ресурсного обеспечения деятельности аграрных предприятий, направления государственной поддержки предприятий отрасли, определены наиболее привлекательные направления инвестирования в агропромышленный сектор. Рассмотрены перспективы решения выявленных проблем.

Ключевые слова: экономическое развитие, аграрный сектор экономики, инвестиционная деятельность, проблемы отрасли, государственная поддержка.

The article considers the features of the development of enterprises in the agrarian sector of Ukraine, describes the importance of agriculture to ensure the competitiveness of the economy. Over the last year, Ukraine ranked third among the countries – the main suppliers of agri-food products in the EU, and the share of agricultural and food products in the country's export was 41%. The current development stage of the industry is proposed to be considered as a qualitatively new stage in the integration of the Ukrainian agricultural sector with international agricultural products markets. The paper describes the current state of development of the agricultural sector of the country and changes that indicate a steady trend of business consolidation in the industry. The state of investment activity of agricultural enterprises has been investigated: changes in the level of investments of the main investing countries, changes in the rates of capital investments in the agricultural sector in recent years have been revealed. An investments slowdown in the industry was revealed. Analyzed the existing problems of the industry. An analysis of the technical and technological base of agrarian enterprises showed that enterprises prefer to buy imported equipment (combines, tractors, etc.). An analysis of ways to finance the investment activities of enterprises confirmed that the main source of financing capital investments of agricultural enterprises is their own funds. There is no lending to long-term investment projects related to business development today. Modern features of the resource support of agricultural enterprises activities require attention to questions of the formation of intangible resources of the enterprise, creating conditions for the introduction of innovative technologies. The directions of the governmental support of industry enterprises were considered, a significant increase in the governmental support volume of agricultural enterprises over the last 5 years was emphasized. The most attractive areas of investment in the agro-industrial sector were identified. The prospects for solving the identified problems were considered.

Key words: economic development, agrarian sector of the economy, investment activity, industry problems, government support.

Постановка проблеми. Аграрний сектор є однією з провідних галузей економіки України, від розвитку якої залежить конкурентоспроможність та розвиток як окремих суміжних галузей економіки, так і держави загалом. Сьогодні країна поступово перетворюється на впливового гравця світового аграрного та продовольчого ринків, посідаючи провідні місця у торгівлі зерновими та олійними культурами, експортуючи значні обсяги соняшникової олії та молочної продукції, яєць та курятини. Так, за останні 12 місяців серед країн – головних поставальників агропродовольчої продукції в ЄС Україна посіла третє місце, обігнавши Китай. Обсяг поставок становив: США – 12,4 млрд. євро, Бразилія – 11,8 млрд. євро, Україна – 5,9 млрд. євро, Китай – 5,7 млрд. євро, а позитивне сальдо торгівлі України агропродовольчою продукцією з ЄС становило в зазначений період 3,772 млрд. євро [1].

За даними Державної служби статистики, у 2017 році частка сільськогосподарської та харчової продукції в експорті країни становила 41,0%, частка сільського, лісового та рибного господарства у ВВП країни у 2016 році була на рівні 12,09% [2, с. 209, 495]. Все це свідчить про значущість сільського господарства для забезпечення конкурентоспроможності економіки країни.

Однак зростання потенціалу АПК виявило низку галузевих проблем, які зумовлені трансформаційними процесами, що відбуваються у аграрному секторі економіки країни, та заважають його подальшому соціально-економічному розвитку. До них слід віднести структурні та організаційні зміни в галузі, рівень інвестиційної та інноваційної діяльності, зміни на ринку праці, труднощі управління витратами та інші. Сьогодні найбільш гостро стоять питання недостатнього фінансування малих та

середніх підприємств агропромислового комплексу та забезпечення їм ефективної державної підтримки з метою подальшого розвитку. Вирішення всіх цих питань необхідно ув'язувати з удосконаленням механізму формування потенціалу розвитку аграрних підприємств, що позитивно вплине як на розвиток окремих аграрних підприємств, так і на розвиток сільськогосподарської галузі загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням економічного розвитку аграрного сектору економіки України та динаміці інвестиційних процесів у сучасних умовах його функціонування присвячені роботи багатьох учених: О. Собкевича, В. Месель-Веселяка, І. Безп'ятої, О. Бородіної, А. Духневича, М. Кісіля, І. Конєвої, Г. Кукель, Ю. Лузана, А. Музиченка та інших. У їхніх працях висвітлена низка основних проблем забезпечення ефективного функціонування підприємств АПК та питання формування їхньої інвестиційної привабливості, але питання цілеспрямованого формування потенціалу розвитку аграрних підприємств залишається невирішеним.

Постановка завдання. Метою статті є характеристика основних проблем аграрного сектору та визначення напрямів підвищення інвестиційної привабливості проектів у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Інвестиційний клімат в аграрному секторі прямо залежить як від результатів його реформування за останні роки, актуальності інвестиційних проектів та рівня їх фінансування, державної підтримки проектів в АПК, так і від рівня економічного розвитку окремих аграрних підприємств. Саме тому, по-перше, необхідно охарактеризувати особливості сучасного стану розвитку аграрного сектору країни.

На наш погляд, його слід оцінити як якісно новий етап інтеграції аграрного сектору України з міжнародними ринками сільськогосподарської продукції. Зміни в аграрному секторі економіки є результатом вступу країни до СОТ та врахування нових ринкових можливостей у господарській діяльності окремого підприємства і нових вимог до продукції.

Так, індекси сільськогосподарської продукції свідчать про переважне зростання обсягів виробництва та реалізації за період 2010-2017 років, яке станом на кінець 2017 року становило 131,2% за період. Але необхідно відмітити, що у 2017 році цей індекс становив 97,8%.

За аналізований період постійно зростала частка продукції рослинництва у загальному обсязі сільськогосподарської продукції – з 63,9% у 2010 році до 72% у 2017 році. У грошовому вимірі за цей же період продукція рослинництва зросла більш ніж у 2 рази – з 92,8 млрд. грн. до 185,0 млрд. грн.

Динаміка структури сільськогосподарської продукції за категоріями виробників свідчить про постійне зростання частки продукції сільськогосподарських підприємств з 48,3% у 2010 році до 56,4% у 2017 році за сталого зростання частки

фермерських господарств з 6,1% до 8,7% у відповідні роки. За попередніми даними, у 2018 році індекс сільськогосподарської продукції порівняно з 2017 роком становив 107,8%, а у сільськогосподарських підприємств – 112,1% [4].

За статистичними даними, у 2010 році в країні було 48824 сільськогосподарських підприємств, на кожне з яких у середньому припадало 442 га сільськогосподарських угідь, у 2013 р. – 47475 та 458 га відповідно, у 2014 р. – 45910 та 471 га, у 2015 р. – 42949 та 489,2 га, у 2017 р. – 40735 та 490,0 га. Таким чином, можна стверджувати про стаке зниження кількості підприємств галузі та зростання площі угідь, що в середньому припадає на кожне сільськогосподарське підприємство.

На кінець 2017 року 48,8% загальної площі сільськогосподарських угідь використовували підприємства, що мали угіддя площею від 500 до 4000 га, тобто перевищували середнє значення. Частка цих підприємств у загальній кількості аграрних підприємств становить 16,4%. Тобто як результат реформ у аграрному секторі, можна відмітити інституційні зміни, які пов'язані з укрупненням бізнесу та зростанням кількості середніх та великих підприємств в галузі.

Українські науковці значну увагу приділяють фактору появи та функціонування таких утворень крупного бізнесу, як агрохолдинги. Характеризуючи їхню діяльність, як правило, відмічають використання сільськогосподарських угідь за умов оренди, міжрегіональний характер діяльності, формування замкнених ланцюгів формування витрат та просування продукції на ринку, активну діяльність на зовнішніх товарних та фінансових ринках. Однією з основних характеристик діяльності таких структур є формування значних площ угідь, які вони орендують, та пряме іноземне інвестування. Основна кількість підприємств з іноземними інвестиціями мають земельні площі від 10 тис. га до 100 тис. га, на яких, як правило, вирощують пшеницю, кукурудзу, соняшник, ріпак та сою.

Однак слід відмітити, що інвестиційний клімат в Україні найчастіше характеризують як малосприятливий, що є причиною недостатньої кількості стратегічних іноземних інвестицій. Він зумовлює вичікувальну позицію стратегічних інвесторів, особливо у плані залучення середнього й великого капіталу.

Основними країнами-інвесторами вітчизняного сільського господарства є Кіпр (його частка у загальних обсягах інвестування за період 2010-2016 рр. зросла до 36,4%; Великобританія – 10,2%, Німеччина – 6,3%, Польща – 6,1%). За цей період збільшили свою частку такі країни, як Кіпр – на 10,2 п.п. та Франція – на 2,0 п.п. До країн-інвесторів, які суттєво зменшили свою частку у загальних обсягах ПІІ, слід віднести Великобританію – зменшення на 9,9 п.п., США та Австрію – на 3,2 п.п. кожна [5].

Аналіз інвестиційної діяльності впродовж 2018 року виявив уповільнення інвестицій у галузь.

Найбільше прямих інвестицій в аграрний сектор України надійшло з Кіпру (137,5 млн. дол.), Британських Віргінських островів (85,2 млн. дол.), Німеччини (80,7 млн. дол.), Данії та Польщі. Хоча обсяг освоєних капітальних інвестицій в аграрний сектор економіки за 2018 рік порівняно з 2017 роком у чинних цінах, збільшився на 14%, з урахуванням інфляції їх реальний приріст становив лише 8,5%. Це найнижчий показник темпів приросту капітальних інвестицій за останні три роки, тому що у 2016 році він становив 49,5%, а у 2017 році – 30,7% [6]. Але наявність стратегічних інвесторів – це умова подальшого розвитку як окремого аграрного підприємства, так і аграрного сектору загалом.

Інвестиційна активність аграрних підприємств прямо залежить від рівня витрат на виробництво, ресурсного забезпечення та фінансового стану окремого підприємства, умов фінансування діяльності підприємств та рівня державної підтримки. Усі ці чинники прямо впливають на ефективність функціонування та розвиток підприємства, на поліпшення інвестиційного клімату.

Аналізуючи перелічені чинники, необхідно розглянути такі питання. *Стан техніко-технологічної бази аграрних підприємств.* Наявна сільськогосподарська техніка у більшості підприємств потребує модернізації. Найбільш зношеними є комбайни. Проте разом зі зменшенням рівня забезпечення сільськогосподарською технікою аграрних підприємств суттєво скорочувалося її виробництво в Україні. Основними країнами-експортерами тракторів до України є Китай (малогабаритна техніка), США (енергоємні машини) та Білорусь (трактори МТЗ). Українські аграрії віддають перевагу імпортній техніці. Так, у 2017 році 100% самохідних обприскувачів, 98% зернозбиральних комбайнів, 95% тракторів, 89% плугів, 55% розкидачів органічних та мінеральних добрив, 46% сівалок, 25% дискових борін, які були продані в Україні, були імпортними [7, с. 46].

Аграрії високо оцінюють імпортне обладнання та вважають, що воно є більш технологічно досконалим та більше відповідає сучасним умовам бізнесу, хоча і є дорожчим. 2014-2015 роки характеризувалися низьким обсягом імпорту аграрної техніки (вдвічі нижчим від показників 2013 року), що пояснюється політичною та економічною нестабільністю в країні. При цьому знизився рівень інвестицій саме в техніку зі значними цінами та довгим періодом окупності – трактори, комбайни та самохідні обприскувачі. Починаючи з 2016 року, імпорту техніки почав зростати і досягнув показників 2013 року. За даними Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу», у 2017 році був найвищий за останніх 10 років загальний обсяг імпорту сільськогосподарської техніки в 1,5 млрд. дол. [7, с. 46].

Аналіз статистичної звітності за останні роки свідчить про стійкі темпи оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

У зв'язку з послабленням у 2014-2015 роках курсу національної валюти сьогодні гостро стоїть проблема ціни техніки та доступності придбання нової техніки та технологій. Питання вибору джерел фінансування капітальних вкладень прямо пов'язане з підвищеним рівнем ризику та невизначеності в аграрному бізнесі. Останнє пояснюється тим, що на результати діяльності аграрного підприємства впливає не тільки стан виробничо-технічної, кадрової та фінансової складових частин його економічного потенціалу, але й особливості кліматичних умов, у яких діє підприємство, якість ґрунтів, свобода доступу до додаткових фінансових ресурсів, наявний рівень інфраструктури регіону, у якому діє підприємство, та інше.

Способи фінансування інвестиційної діяльності підприємств. Аналіз структури капітальних інвестицій у сільське господарство України за джерелами фінансування у 2013-2017 роки виявив, що капітальні інвестиції за рахунок власних коштів сільськогосподарських товаровиробників постійно перебувають на рівні 69-70%, а позикові кошти мають вагоме значення для забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємства.

В умовах підвищеного рівня невизначеності та ризику, пов'язаного з постійними змінами цін на добрива, паливо-мастильні матеріали, електричну енергію, насіння та ін., аграрні підприємства віддають перевагу інвестиціям, що забезпечують їхнє стабільне функціонування, тобто інвестиціям у приріст оборотних засобів. За такого вибору питання техніко-технологічного переоснащення стає другорядним за відсутністю фінансування.

У 2017 році аграрні підприємства мали можливість залучити фінансування завдяки таким інструментам, як: банківське кредитування, інвестиції, аграрні розписки, товарні кредити, вексельне фінансування. У 2018 році 82 банки мали ліцензію на кредитування аграрних підприємств. Але кредитування довгострокових інвестиційних проектів, які пов'язані з розвитком бізнесу, практично не відбувалося.

Сьогодні для вирішення цієї проблеми в Україні поширюється практика закупівлі сільськогосподарської техніки в кредит та лізинг. На практиці річна процентна ставка коливається від 1% в доларах і від 10% у гривнях, перший внесок повинен бути не менш 20% вартості техніки. Слід відмітити, що вартість кредитів в іноземній валюті зростала протягом усього 2017 року [7]. Також є ринок техніки «вторинного використання», але цей сегмент не є важливим для розвитку агропідприємств та фермерських господарств у зв'язку з тим, що пропозиції, характерні для цього сегменту, не мають належного попиту.

Переваги лізингу пояснюються гнучкістю цього способу фінансування, який використовують недостатньо. Саме в умовах невизначеності та ризику особливої уваги заслуговує така форма, як пайовий лізинг, який широко використовують у світовій практиці для фінансування інвестиційних програм.

Ресурсне забезпечення діяльності аграрного підприємства. Найчастіше, розглядаючи це питання, всі ресурси розділяють на дві групи – матеріальні та нематеріальні. Якщо завдання формування необхідного рівня матеріальних ресурсів прямо пов'язані з питаннями нарощення рівня оборотних активів підприємства та практично вирішуються за наявності відповідного обсягу фінансування, то формування необхідного рівня нематеріальних ресурсів перетворюється на якісно інше завдання, зумовлене необхідністю зростання рівня знань фірми (рівня кваліфікації окремих працівників та управлінців, придбання ліцензій на нові технології та ін.), тобто є умовою її інноваційного розвитку.

Основою технологічного прогресу в аграрному секторі економіки сьогодні вважають точне землеробство. Саме воно є тою інноваційною технологією, яка базується на обробці поточних даних щодо стану ґрунтів, результатів внесення добрив, дає змогу аналізувати дані, які отримані в інфрачервоному випромінюванні, може локально визначати температуру та рівень вологості ґрунтів та інше. Як результат, якісно поліпшуються агротехнічні показники діяльності підприємства, що, окрім зростання врожайності, забезпечує істотну економію витрати добрив, води, палива, насіння, а загалом забезпечує контроль за якістю продукції відповідно до національних та світових стандартів та екологічністю агровиробництва. Але використання цієї технології пов'язане не стільки з інвестиціями у її придбання, скільки з необхідністю підвищення кваліфікації працівників.

Але ця технологія – одна з багатьох, які вже різною мірою упроваджуються в практику агробізнесу: No-till та Mini-till, органічне землеробство; GPS-моніторинг сільськогосподарської техніки; крапельне зрошення; використання біопестицидів, біодобрив; нові системи вирощування та забою птиці та інші, які розглянуто у [8].

Рівень державної підтримки. Загалом на державну підтримку аграрного сектору в Державному бюджеті України на 2019 рік передбачено 6,9 млрд. гривень, що в 6,7 разів більше передбаченого в 2014 році.

До основних напрямів державної підтримки сільського господарства слід віднести цінове регулювання, товарні та фінансові інтервенції, тимчасове адміністративне регулювання цін та тимчасову бюджетну дотацію, державні заставні закупівлі зерна, фінансову підтримку суб'єктів господарювання через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів (на умовах фінансового лізингу), державну підтримку галузі тваринництва, бюджетну дотацію для розвитку сільськогосподарських товаровиробників та стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції.

У світлі питань, що розглядалися вище, важливим є збільшення у 2019 році обсягу компенсації придбання вітчизняної техніки – з 1 млрд. грн. до 1,38 млрд. грн., витрати на здешевлення кредитів аграріям зростуть удвічі – з 66 млн. грн. до 127 млн. грн.

Найпривабливіші напрями інвестування у агропромисловий сектор. До найбільш привабливих напрямів інвестування, на наш погляд, слід віднести проекти, пов'язані з розвитком інфраструктури регіону, зниженням витрат грошей та часу на транспортування, зберігання і перевалку. «Вузьким місцем» цього напрямку натеper є відсутність необхідної кількості вагонів-зерновозів та недостатня кількість елеваторів.

В Україні сукупна потужність усіх сертифікованих елеваторів становить близько 30 млн. т. (рис. 1), лідируючими областями за загальними елеваторними потужностями є Одеська (4,72 млн. т.), Полтавська (4,64 млн. т.) та Миколаївська область (3,75 млн. т.).

Але, на думку фахівців, уже зараз відчувається серйозний дефіцит потужностей зі зберігання

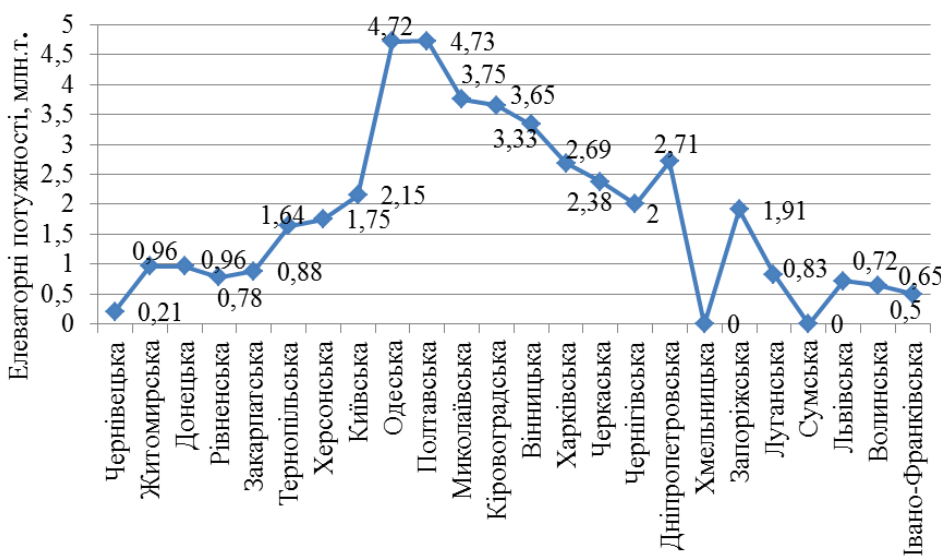

Рис. 1. Елеваторні потужності по областях за 2018 рік, млн. т.

зерна, який становить 25-30 млн. т. Якщо врахувати, що вартість будівництва однієї тонни елеваторних потужностей становить близько 150-250 дол., то інвестиційний потенціал сектору за зберіганням зерна слід оцінити не менше 5 млрд. дол. [9]. Однак експерти вважають, що будівництво елеваторів буде привабливим для великих агропідприємств і трейдерів, які таким чином зможуть забезпечити себе потужностями зі зберігання зерна й отримають можливість

реалізувати урожай не в період мінімальних цін, наприклад, одразу після жнив, а пізніше.

Інвестиції у проекти цього напрямку у 2019 році отримують державну підтримку в обсязі 850 млн. грн. на часткове відшкодування вартості об'єктів зі зберігання та переробки зерна (як будівництва, так і реконструкції споруд зі зберігання і переробки зерна), яке буде надаватися на безповоротній основі в розмірі 30% вартості (без урахування ПДВ) за завершені в поточному році етапи будівництва і реконструкції об'єктів.

Висновки з проведеного дослідження. Аграрний сектор економіки України сьогодні активно розвивається та має значний потенціал подальшого розвитку. Але наявність невирішених питань щодо узгодження умов діяльності різних за масштабом підприємств, створення преференцій крупному аграрному бізнесу, недостатній рівень підтримки малого та середнього бізнесу негативно впливає на ефективність діяльності як окремих підприємств, так і аграрного сектору загалом. Диференціація заходів державної підтримки відповідно масштабу бізнесу, акцент на підтримку саме малого бізнесу, необхідність удосконалення умов фінансування розвитку малого та середнього бізнесу, за яких ставки відсотків за кредитами будуть вищі за рентабельність виробництва за інвестиційними проектами, – все це сприятиме створенню інвестиційно-привабливого клімату у галузі та її подальшому розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Україна – в трійці основних постачальників агропродукції до ЄС. VEZHA. 2019. URL: <https://vezha.net.ua/suspilstvo/ukrayina-v-trijci-osnovnix-postachalnikiv-agroprodukciji-do-yes/> (дата звернення: 23.04.2019).
2. Статистичний щорічник України за 2017 рік / Державна служба статистики України. Київ, 2018. 540 с.
3. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2012. 218 с.
4. Індекс сільськогосподарської продукції у 2018 році / Державна служба статистики України. Київ, 2019. URL: <https://dzi.gov.ua/press-centre/news/indeks-silskogospodarskoyi-produktsiyi-u-2018-rotsi/> (дата звернення 7.03.2019).
5. Патица Н.І. Іноземні інвестиції в сільському господарстві України: сучасний стан та вплив на його розвиток. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 5. С. 26-31.
6. У 2018 році уповільнилася динаміка капітальних інвестицій в агросектор. *AgroPolit.com*. 2019. URL: <https://agropolit.com/news/11666-u-2018-rotsi-upovilnilasya-dinamika-kapitalnih-investitsiy-v-agrosector> (дата звернення: 9.04 2019).
7. Ведення агробізнесу в Україні. *Український клуб аграрного бізнесу*. 2018. 97 с. URL: <http://ucab.ua/>

files/Survey/Doing/DoingAgribusinessInUkraine_2018.pdf (дата звернення 15.03 2019).

8. Черкасова Т.І., Каражова Н.Д. Особливості формування інвестиційного потенціалу агропідприємств України. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 16. С. 105-109.

9. Рейтинг елеваторних мощностей по областям Украины. *ELEVATORIST.COM*. 2019. URL: <https://elevatorist.com/rating/rejting-elevatornyih-moschnostey-po-oblastyam-ukrainy> (дата звернення: 4.04.2019).

REFERENCES:

1. VEZHA (2019). Ukraine – v triitsi osnovnykh postachalnykh ahroproduksii do EU [Ukraine is among the three main suppliers of agricultural products in the EU]. Available at: <https://vezha.net.ua/suspilstvo/ukrayina-v-trijci-osnovnix-postachalnikiv-agroprodukciji-do-yes/> (accessed 24 April 2019).
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017) Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny za 2017 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2017], Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo.
3. Lupenko Yu.O., Mesel'-Veselyak V.Ya. (eds.) (2012) Strategichni naprjamy rozvytku sils'kogho ghospodarstva Ukrayiny na period do 2020 roku [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period up to 2020] Kyiv: National research center «Institute of agrarian Economics», p. 218. (in Ukrainian).
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019). Indeks sils'koghospodarskoyi produkciji u 2018 roci [Index of agricultural products in 2018]. Available at: <https://dzi.gov.ua/press-centre/news/indeks-silskogospodarskoyi-produktsiyi-u-2018-rotsi/> (accessed 7 March 2019).
5. Patyka N. I. (2018) Inozemni investyciji v sils'jkomu ghospodarstvi Ukrayiny: suchasnyj stan ta vplyv na jogho rozvytok [Foreign investments in agriculture of Ukraine: current state and impact on its development]. *Investitsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 5, pp. 26-31.
6. AgroPolit (2019). U 2018 roci upovilnylasja dynamika kapitalnykh investycij v aghrosector [In 2018, the dynamics of capital investments in the agricultural sector slowed down]. Available at: <https://agropolit.com/news/11666-u-2018-rotsi-upovilnilasya-dinamika-kapitalnih-investitsiy-v-agrosector> (accessed 9 April 2019).
7. Ukrainian club of agricultural business (2018). Vedennya ahrobiznesu v Ukrayini [Conducting agribusiness in Ukraine], pp. 97. Available at: http://ucab.ua/files/Survey/Doing/DoingAgribusinessInUkraine_2018.pdf (accessed 15 March 2019).
8. Cherkasova T.I., Karazhova N.D. (2017) Osoblyvosti formuvannja investycijnogho potencialu aghropidpryjemstv Ukrayiny. [Features of formation of investment potential of agricultural enterprises of Ukraine]. *Prychornomorsjki ekonomichni studiji*. Odesa, vol. 16, pp. 105-109.
9. ELEVATORIST (2019). Rejting elevatorykh moshchnostey po oblastyam Ukrainy [Rating of Elevator capacities by regions of Ukraine]. Available at: <https://elevatorist.com/rating/rejting-elevatornyih-moschnostey-po-oblastyam-ukrainy> (accessed 4 April 2019).